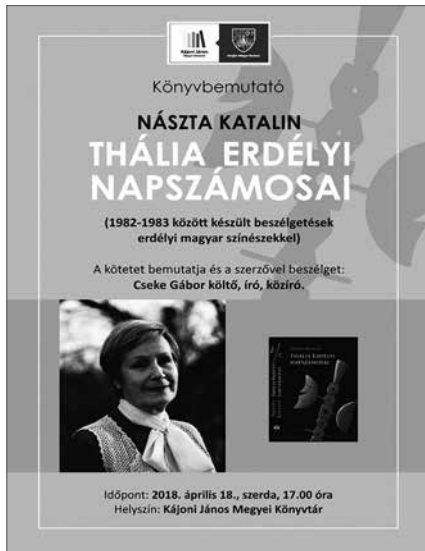

Merő Béla

Thália erdélyi napszámossai

Nászta Katalin könyvéről

Hiánypótló munka Nászta Katalin könyve. Alig-alig jelenik meg olyan mű, amely a pillanatok művészeinek - a színészeknek - a hitvallomásával foglalkozik. Talán nem véletlen, hogy sokan nem mernek vállalkozni erre a feladatra. Hiszen nehéz megragadni a színjátszás lényegét, az *itt és most* törvényeinek kiszolgáltatott művészet sajátosságait. Ehhez *belülről jövő szemlélet* szükséges. A szerző rendelkezik ezzel az adottsággal, mivel maga is (a marosvásárhelyi „Szentgyörgyi István” Színművészeti Főiskolán végzett) színész, aki ugyanakkor író, költő, és ennek következtében a nyelv segítségével pontosan és érzékletesen tudja rögzíteni a valóságot. Az elmúlt évezred utolsó előtti évtizedében készültek a kötetben szereplő interjúk. Egy fiatal, frissen végzett színésznő kérdezte mestereit, társait, színészeket, rendezőket, sőt még egy színházkritikust is pályájukról, világlátásukról, elveikről - s magáról a színházról... Néhány interjú akkoriban Kántor Lajos, kiváló irodalomtörténész, kritikus segítségével megjelent a *Korunk* című kolozsvári folyóiratban. (*Közülük néhány írás a mai napig elérhető az Interneten.*) Ám a terjedelmes kötetnyi interjú sokáig a szerző íróasztalfiókjában szunnyadozott, mivel Romániában az akkori időkben, a Ceaușescu-rendszer *jóvoltából*, nem jelenhetett meg annak ellenére, hogy nincs benne semmilyen konkrét politikai utalás (*Persze, aki tud olvasni a gondolatokban, az megérti a mögöttes tartalmat.*); Magyarországon pedig valószínűleg úgy vélték: nem tarthat nagy érdeklődésre számot a romániai magyar színjátszás. Végül az anyag szerencsés véletlen folytán, egy pályázat jóvoltából, napjainkban megjelenhetett a sepsiszentgyörgyi *Tinta Kiadónál*, az *RMDSZ* és a *Communitas Alapítvány* támogatásával.

Ambivalens érzelmekkel láttam az olvasásnak. Egyik oldalon a színház szeretete (*magam is színházi ember vagyok - ha a rendező embernek számít*) és a romániai magyar színházak iránti elfogultság (*mivel alapítója vagyok a székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színháznak, s a kötetben szereplő személyek nagy részét személyesen ismerem/ismertem, néhányan közülük közre is működtek előadásaimban*); a másikon pedig az aggodalmam: vajon kit érdekelhet ma a közel negyven évvel ezelőtt készült, a romániai magyar színházművészetről szóló kötet...

Előjáróban leszögezhetjük, hogy az olvasó egyedülálló művet tarthat a kezében, hiszen olyan kötet, amely ennyi - megközelítőleg azonos időben készült - színházi interjút tartalmaz, magyar nyelven még nem jelent meg. A kérdések egy adott időben fogalmazódtak meg, s ezért a válaszokban tükröződik a személyes jelleg mellett az adott időszak konkrét világa. S mivel nem kívülről kérdez, a válaszok is bensőségesebbek, őszintébbek, lényegre törőbbek.

Természetesen vannak a romániai magyar színjátszásnak a hazaitól eltérő sajátosságai. Párhuzamosan kellett léteznie a románianál, amely jóval szabadabban szárnyalt, és sokszor *szemérmetlenül* áthágta a realizmus korlátait - rengeteg szövegen túli elemet tartalmazván. *(Nyilván nem nyomasztották őket a nemzetiségi-, a nemzet megmaradásának, a kultúra és tradíciók megőrzésének problémái. Érdekes, hogy a román színházakban játszó magyar művészek tevékenységén nem látszódtak ezek a korlátok.)* A kisebbségi kérdések óhatatlanul áthatják a színház művészetét is. Első és legfontosabb sajátossága a magyar nyelven való megszólalás *(a szép és érthető beszéd)*, a nyelvfenntartás, s ennek metódusa, a *deklamálás* volt. Ennek következményeképpen a realista stílus az ottani magyar színjátszás legelterjedtebb formája. *(Persze a 80-as években is születtek más stílusú előadások: Harag György, Taub János, Tompa Gábor, Parászka Miklós... rendezésében.)* Akkoriban hat magyar színház működött Romániában: Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Szatmáron, Nagyváradon, Sepsiszentgyörgyön és Temesváron. Mindegyik sajátos arculattal rendelkezett. *Átjárhatóság* közöttük nemigen adódott, *elsősorban azért*, mert a leendő tagok igyekeztek a korábbi lakóhelyük közelében társulatot találni. *(A „színház” ismeretlen fogalom volt. Jobbára a napjainkra is jellemző ez a tendencia.)* Ennek következtében egy helyen, egy színházban kellett leélni életüket - e lét minden előnyével és hátrányával együtt. Az állandó egyhelyben lét egyrészt: családiassá formálhatja a színházi közösséget, másrészt: kényelmessé teheti a színészt.

Másodsorban azért is éltek-dolgoztak szinte élethosszig egy társulatnál a színészek, mert zárt városokká nyilvánították ezeket a magyar városokat, nem lehetett - kevés kivételtől eltekintve - más színházhoz szerződni.

A fenti eltérések a színházművészet szempontjából nem lényegi kérdések. Legfeljebb modulálják azokat.

A kötet a SZÍNÉSZ-nek állít elsősorban emlékművet. Nászta Katalin küzd *az elműlünk - nyomtalanul, mi marad utánunk?* fájó

felvetésekkel. A pillanatok művésznének kihívásait rögzíti. Azt a művészt rajzolja le, aki alkotó és alkotás egyben - tisztában lévén azzal a ténnyel, hogy egy előadás és az adott szerep csak addig létezik, amíg a színész él; hogy a produkcióról a videofelvétel nem ad valós képet, mivel az már egy múltban lejátszódott, bármikor megismételhető folyamatot rögzít; hogy a színész gesztusait mindig a saját korából meríti, s emiatt az - idővel elavulhat; hogy a gyorsuló idő más tempót igénylő nézőt teremt, s ezért a felvételt látó nem biztos, hogy találkozik az előadással... S tudja, hogy mindezek miatt a színészi játékot megragadni, megőrizni - a legbonyolultabb feladatok egyike. Mindezt konkrétan nem mondja ki. Az a konzekvensen feltett kérdéseire adott válaszokban összegződik az olvasó számára.

A színész munkájáról jelentős művek születtek - de ezek többnyire tankönyv jellegűek, még akkor is, ha napló formában íródtak. *(Lásd: Sztanyiszlavszkij a színész munkája)* Itt a különböző sorsú, életszemléletű, más és más metódusban dolgozó színészek válaszaiból az *emberarcú művész* formálódik meg:

a színész: aki alkotó művész, s alázattal, etikusan közelít a feladatához; aki teljes életét a színháznak szenteli; aki nem kényszerből és megélhetésből, valamint rutinból játszik; aki önpusztítóan a legbelsőbb érzelmeit tálalja ki egy jellem megformálása során két-három óra alatt, ami a való életben több évtizedben zajlik; aki hisz az emberek megváltoztathatóságában; akinek tehetségnek, okosnak és nyitottnak kell lennie...

a rendező: aki *apja* a társulatnak, s ezért úgy oszt szerepet, hogy a színész fejlődhesen, s ezért nem mindig ugyanazt a típusú szerepet osztja rá; aki nem szöveget rendez, hanem összhangot teremt az adott mű minden összetevője, alkotója között - inspiratíván és bizalommal együttműködve a színésszel; tudván, hogy a darab tolmácsolása az ő, a szerep a színész dolga; aki tisztában van vele és érvényre juttatja, hogy a színház nem gyár, és a vidékiség nem azonos az igénytelenséggel...

az igazgató: akinek művészete abban áll, hogy milyen darabokat rak egymás mellé az évadban - figyelembe véve a társulat adottságait és a közönség elvárásait, aki ideális munkafeltételeket teremt a társulata számára...

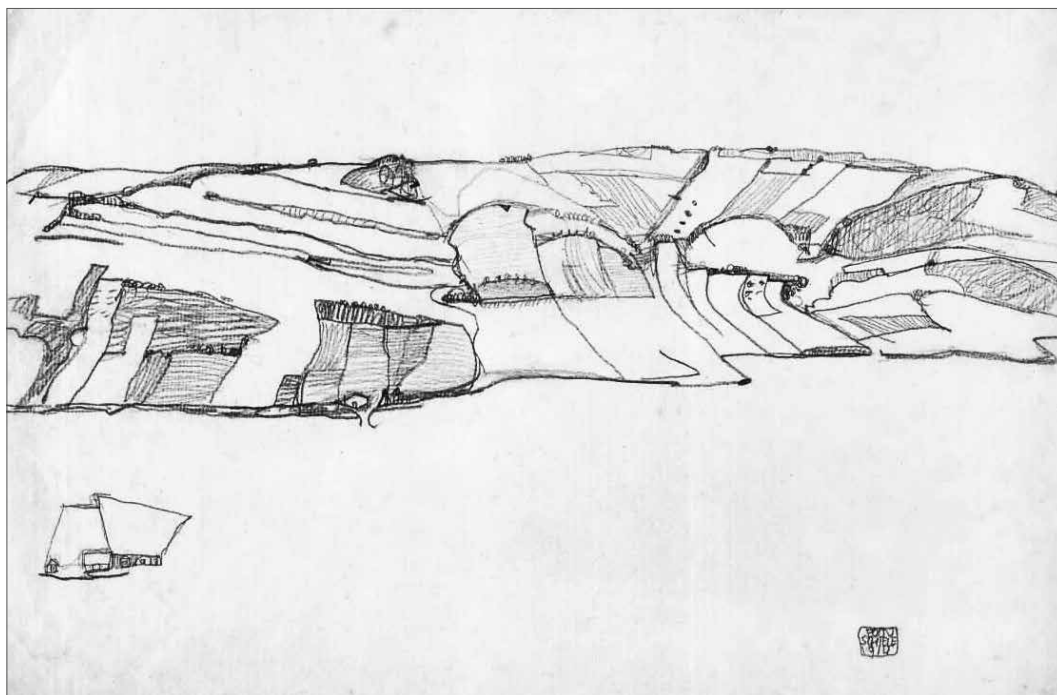
a kritikus: aki nem elfogult irodalomparti, s nem az előzetes koncepciójához alakítja véleményét; aki előadás- és szerepelemzést végez; aki nem preconcepcióval ül a nézőtérre, hanem beilleszkedik a darab világába; aki ír a rendezésről, díszletről és jelmezről, a színésről, mit, hogyan játszott; akiknek fontos feladata, a múltó pillanatok értékelő megőrzése, s aki azokat is tájékoztatja az előadásról, akik nem jutottak el a színházba...

a néző: a felüdülést, a gondtalanságot, a kikapcsolódást kedveli - de ennek ellenére nem szoktathatjuk le a *művészszínházról*...

mindenki: tisztában kell lennünk azzal a ténnyel, hogy a színházi előadás egyszeri, megismételhetetlen dolog. Ebben rejlik lényege és tragikuma.

A vélemények szintetizálódnak - a más kérdésekre adott válaszokhoz hasonlóan - s ezáltal nem maradnak meg a maguk egyediségükben, hanem összegződnek színházi törvényszerűségeikben. Egy kollektíva, az erdélyi magyar nemzetiség kisebbségivé degradált színművészek közössége fogalmazza meg (*egyéniileg, egymástól függetlenül - de mégis egységes arculattal*) a színész, a rendező, a színigazgató, a kritikus, a néző mibenlétét. S ezáltal erőteljesebb hatású a *Thália erdélyi napszámosai* kötet a didaktikus könyveknél.

Ajánlom minden színházszerető és színházi embernek. (*S tankönyvnek színészhallgatók számára.*)

Egon Schiele: Tájkép mezőkkel, ceruzarajz